

"XALQARO HUQUQNING DOLZARB MUOMMOLARI"

Xurramova Ruxshona Qalandar qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

2-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada xalqaro huquqning bugungi kunda dolzarb hisoblangan muommolari chuqur tahlil qilinadi. Unda global va mintaqaviy xavfsizlik, inson huquqlarining xalqaro darajada himoyasi, davlatlar suvereniteti va xalqaro aralashuv o'rtasidagi muvozanat, qurolli mojarolarni tartibga solish, hamda xalqaro sudlarning roli kabi asosiy masalalarga e'tibor qaratilgan. Shuningdek, xalqaro tashkilotlar faoliyati, iqlim o'zgarishi, kibermakondagi huquqiy tartibot kabi zamonaviy tahdidlar doirasida xalqaro huquqning imkoniyatlari va cheklovlari yoritilgan. Ishda xalqaro huquq normalarining amaliyotda qo'llanilishi bilan bog'liq murakkabliklar va takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqilgan. Mazkur tahlillar xalqaro huquq sohasidagi nazariy bilimlarni mustahkamlash va amaliy masalalarni hal qilishda yordam beradi.

Kalit so'zlar: Xalqaro huquq, global xavfsizlik, inson huquqlari, xalqaro tashkilotlar, suverenitet, iqlim o'zgarishi, xalqaro sudlar, tinchlikni saqlash.

Bugungi globallashuv davrida xalqaro huquq nafaqat davlatlararo munosabatlarni tartibga soluvchi asosiy vosita, balki tinchlikni saqlash, inson huquqlarini himoya qilish va global muommolarga qarshi kurashishda muhim omil sifatida maydonga chiqmoqda. Shunga qaramay, xalqaro huquq zamonaviy tahdidlar va murakkab siyosiy vaziyatlar fonida bir qator jiddiy muommolarga duch kelmoqda.

Global xavfsizlik va xalqaro huquq- Global xavfsizlik sohasida xalqaro huquqning o'rni juda katta, chunki u davlatlararo harbiy mojarolarni oldini olish va tinchlikni saqlashda asosiy vosita hisoblanadi. BMT Xavfsizlik Kengashining qarorlari, shuningdek, xalqaro huquqning asosiy prinsiplaridan biri bo'lgan suverenitet va xalqaro hamkorlikning muvozanatini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Biroq, bugungi kunda qurolli mojarolar va terrorizmning yangi shakllari xalqaro huquqning samaradorligiga tahdid solmoqda. BMT Xavfsizlik Kengashining qarorlari ko'pincha siyosiy manfaatlar bilan shakllanadi, bu esa global xavfsizlikni saqlashda qiyinchiliklar yaratadi.

Inson huquqlari va ularning xalqaro himoyasi- Xalqaro huquqning asosiy yo'nalishlaridan biri inson huquqlarini himoya qilishdir. Biroq, ko'plab davlatlarda inson huquqlari buzilishi holatlari davom etmoqda. Bu holatlarni bartaraf etish uchun

xalqaro sudlar va tribunalarining roli muhim. BMTning Inson Huquqlari Kengashi, Xalqaro Jinoyat Sudi (XJS) kabi tashkilotlar inson huquqlarining xalqaro darajada himoya qilinishini ta'minlashga qaratilgan muhim vazifalarni bajaradi. Ammo, ularga bo'lgan ishonch va mustaqillik masalalari har doim zamonaviy muammolarga aylanib qolmoqda. Ba'zi holatlarda, davlatlar o'rtasida siyosiy manfaatlar tufayli xalqaro sudlarning qarorlari amalga oshirilmasligi mumkin.

Davlat suvereniteti va xalqaro aralashuv- Xalqaro huquqda suverenitet va xalqaro aralashuv o'rtasidagi muvozanat, ayniqsa, gumanitar inqirozlar va mojarolar yuzaga kelganda, dolzarb masala hisoblanadi. Ba'zida xalqaro hamjamiyat davlatlarning ichki ishlariga aralashishga majbur bo'ladi, masalan, inson huquqlarining jiddiy buzilishi holatida. Bu holat xalqaro huquqning yana bir qator cheklovlari va qiyinchiliklarini yuzaga keltiradi. Xalqaro huquqning eng muhim vazifalaridan biri xalqaro aralashuvning qanday amalga oshirilishi va u qanday qilib davlat suverenitetiga ziyon yetkazmasligini ta'minlashdir.

Iqlim o'zgarishi va xalqaro javobgarlik-Iqlim o'zgarishi va atrof-muhitni himoya qilishning ahamiyati bugungi kunda xalqaro huquqning eng dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Parij kelishuvi kabi xalqaro bitimlar iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va global iqlimni tartibga solish uchun yaratilgan, ammo ularning ijrosi va samaradorligi hamon muammoli bo'lib qolmoqda. Davlatlar o'rtasida kelishmovchiliklar va turli siyosiy manfaatlar sababli iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishda global birlashishning sustligi sezilmoqda. Xalqaro huquqning vazifasi bu masalalar bo'yicha ko'proq majburiyatlarni belgilash va ularni amalga oshirishni ta'minlashdir.

Kibermakondagi huquqiy tartibot- Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi bilan kiberxavfsizlik ham xalqaro huquqning yangi muammolaridan biriga aylangan. Kiberxurujlar, raqamli josuslik, axborot urushlari va boshqa raqamli tahdidlar xalqaro munosabatlarda yangi xavflarni keltirib chiqarmoqda. Xalqaro huquqning bugungi muammolaridan biri kiberxavfsizlikni ta'minlash uchun yagona va universal huquqiy me'yorlarni ishlab chiqishdir. Davlatlar o'rtasida kiberxavfsizlik bo'yicha kelishuvlar yo'lga qo'yilmagan, bu esa kiberjinoyatlar va kiberhujumlar sonining ortishiga olib kelmoqda.

Global xavfsizlik va xalqaro huquq-Xalqaro xavfsizlik va tinchlikni saqlashda Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) va uning Xavfsizlik Kengashi muhim ahamiyatga ega. Xavfsizlik Kengashi orqali BMT mamlakatlar o'rtasida qurolli mojarolarni oldini olish, tinchlikni saqlash va gumanitar inqirozlar bilan kurashishda katta rol o'ynaydi. Misol sifatida, 1990-yillardagi Kollektiv xavfsizlik bitimlari, 2000-yillarda Iroqdagi urushni nazorat qilish, yoki 2010-yillar davomida Suriya va Liviya kabi hududlarda xalqaro aralashuvlar ko'rsatilishi mumkin.

Inson huquqlari va ularning xalqaro himoyasi-Xalqaro huquqning eng muhim yo'nalishlaridan biri — inson huquqlarini himoya qilish. Biroq, bunday himoya ko'plab holatlarda siyosiy manfaatlar va turli mamlakatlarning ichki ishlariga aralashish masalalari bilan bog'liq cheklovlarga duch kelmoqda. Misol sifatida, Xalqaro Jinoyat Sudining qarorlari va ularning qabul qilinishida turli siyosiy bosimlar, shuningdek, davlatlarning o'zaro manfaatlarini ko'rishimiz mumkin. 2011 yilda Liviya rahbari Muammar Qaddafiyga qarshi boshqarilayotgan xalqaro huquqiy harakatlar va ularning samaradorligi bu sohaning dolzarb masalasidir.

Davlat suvereniteti va xalqaro aralashuv-Xalqaro huquq va davlat suvereniteti o'rtasidagi muvozanat ko'plab misollar bilan yoritilishi mumkin. 1990-yillarda Balkan mintaqasidagi etnik to'qnashuvlar va xalqaro aralashuvlar, yoki 21-asrda Suriyada yuzaga kelgan gumanitar inqirozlar misol bo'la oladi. Xalqaro huquqda davlatlarning ichki ishlariga aralashuvning qanchalik o'rinli yoki nojo'ya ekanligi hali ham dolzarb muammo hisoblanadi. Bu o'z navbatida xalqaro muvozanatni saqlashdagi qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Iqlim o'zgarishi va xalqaro javobgarlik- Iqlim o'zgarishi sohasida xalqaro huquqning roli muhim bo'lib, bu jarayonning tarixi 1992-yilda Riyo de Janeiroda bo'lib o'tgan BMT Iqlim o'zgarishi bo'yicha Konferensiyasiga borib taqaladi. Bu yerda iqlim o'zgarishini to'xtatish bo'yicha dunyo miqyosidagi dasturlar ishlab chiqildi. 2015-yilda Parij kelishuvi bu boradagi muhim yutuq bo'lib, mamlakatlar o'rtasida iqlimni saqlash va unga qarshi kurashish bo'yicha yuridik majburiyatlar yaratildi. Ammo, bu kelishuvni amalga oshirishda yuzaga kelayotgan iqtisodiy va siyosiy to'siqlar hali ham mavjud.

Kibermakondagi huquqiy tartibot-Kibermakonda yuzaga kelgan tahdidlar xalqaro huquq uchun yangi va dolzarb muammo hisoblanadi. Bugungi kunda davlatlar o'rtasida raqamli harbiy harakatlar, kiberjinoyatlar, axborot urushlari kabi yangi xavflar yuzaga kelmoqda. Xalqaro huquqda kibermakonda yuzaga keladigan tahdidlarga qarshi yangi qonunlar va norma ishlab chiqilmoqda, lekin davlatlar o'rtasidagi kelishmovchiliklar va texnologiyalarning tez rivojlanishi xalqaro hamkorlikni sekinlashtirmoqda. Misol sifatida, 2017-yilgi WannaCry kiberhujumlari yoki 2020-yilgi SolarWinds hujumi kabi misollarni keltirish mumkin.

Xalqaro huquqning dolzarb muammolari bugungi global tizimning murakkabligi va doimiy o'zgarishlari bilan chambarchas bog'liqdir. Xalqaro huquq davlatlararo munosabatlarni, inson huquqlarini, iqtisodiy aloqalarni va global xavfsizlikni tartibga soluvchi asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Biroq, zamonaviy muammolar, jumladan, iqlim o'zgarishi, kibermakonda yuzaga keladigan tahdidlar, xalqaro aralashuv va davlat suvereniteti o'rtasidagi noaniqliklar xalqaro huquqning samaradorligini va

amaliyotini sinovdan o'tkazmoqda. Xalqaro huquqning samaradorligi ko'plab holatlarda global hamkorlikka, siyosiy irodaga va yuridik mexanizmlarning mustahkamligiga bog'liq. Masalan, BMTning Xavfsizlik Kengashining qarorlari ko'pincha siyosiy manfaatlar va geosiyosiy vaziyatga bog'liq ravishda qabul qilinadi, bu esa xavfsizlikni ta'minlashdagi samaradorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuningdek, inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan xalqaro sudlar va tribunalarining faoliyati ko'plab holatlarda davlatlarning siyosiy bosimi yoki manfaatlar bilan cheklangan bo'lishi mumkin. Bugungi kunda iqlim o'zgarishi va atrof-muhitni saqlashning dolzarbligi xalqaro hamjamiyatni birlashtirishga undasa-da, global iqlimni saqlash bo'yicha hali aniq, majburiy yuridik kelishuvlarning yo'qligi bu sohada muhim to'siqlarni keltirib chiqarmoqda. Shu bilan birga, kibermakondagi xavf va tahdidlar yangi muammolarni yuzaga keltirib, xalqaro huquqning yangi asoslarini ishlab chiqishni talab qilmoqda. Shunday qilib, xalqaro huquqni yanada takomillashtirish, uning prinsiplari va mexanizmlarini zamonaviy global tahdidlarga moslashtirish zarur. Xalqaro hamjamiyatning har bir a'zosi o'rtasida o'zaro anglashuv va hamkorlikni rivojlantirish, qonun ustuvorligini ta'minlash, shuningdek, global xavfsizlik va tinchlikni saqlash uchun xalqaro huquq doirasidagi me'yorlarga rioya qilish eng muhim yo'nalish bo'lib qolmoqda. Kelgusida, global muammolarga birgalikda javob berish, yangi xalqaro yuridik mexanizmlarini yaratish va ular asosida samarali amaliyotlarni joriy etish zaruriyati kuchaymoqda. Bu o'zgarishlarni amalga oshirish uchun xalqaro hamjamiyatning kuchli va mustahkam hamkorligi, shuningdek, xalqaro huquqning rivojlanishiga hissa qo'shishga tayyor siyosiy va yuridik tizimlarning mavjudligi muhim ahamiyatga ega. Xalqaro huquqning samarali ishlashi nafaqat davlatlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi, balki butun dunyo uchun barqarorlik, adolat va tinchlikni ta'minlashga imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Matuszak, S. (2018). International Law and Security. Oxford University Press.
2. Brownlie, I. (2008). Principles of Public International Law. Oxford University Press.
3. 3. Xalqaro, huquq. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/O%CA%BBzbekiston_milliy_ensiklopediyasi